

Nederlandse ambassa

Dr. Nikolaos van Dam (56), onze ambassadeur in Duitsland, schuwt iedere vorm van diplomatiek taalgebruik als hij aan de vooravond van de dodenherdenking van 4 mei en het feest van de bevrijding op 5 mei zijn recht-door-zee-mening geeft over de nog altijd gevoelige relatie tot onze oosterburen.

„Ik huldig het standpunt dat eenieder die zich in Europa inzet voor democratie op 4 mei aanwezig zou moeten kunnen zijn op de Dam. Zeker als het gaat om jonge generaties. Het zou een volstrekt verkeerd signaal zijn in dat geval onderscheid te maken tussen Duitsers en anderen.“

Van Dam kreeg landelijke bekendheid toen hij in 1990 als ambassadeur in Irak de geruchtmakende gijzeling van landgenoten door despoot Saddam Hoessein tot een goed einde wist te brengen. Daarna vertegenwoordigde hij ons land als gevolmachtigd gezant in Egypte en Turkije.

Deze week 'onze man in Berlijn' in Het Interview, over Nederland en Duitsland toen en nu. Wat moet er volgens hem gebeuren met Dirk Hoogendam, de bij verstek ter dood veroordeelde ex-SS'er die onlangs door deze krant in Duitsland werd opgespoord?

'BEHANDEL DUITSLAND ALS EEN NORMAAL LAND'

door THEO JONGEDIJK

BERLIJN, zaterdag

„Wij moeten Duitsland niet langer discrimineren om het verleden. Duitsland is al jaren volwaardig lid van de Europese Unie en trouw bondgenoot van de Navo. Het behoort ook door betrokkenheid bij de vredestaak in Kosovo actief tot de geallieerden. Nog niet iedereen realiseert zich dat in voldoende mate.“

„De Duitsers verdedigen mede de Europese democratische waarden en dragen bij aan onze welvaart. Dan kunnen wij toch niet blijven volhouden hen het recht van spreken te ontzeggen? De nieuwe generatie Duitsers die dit alles heeft bewerkstelligd, is niet verantwoordelijk voor het verleden. Het is daarom tijd om Duitsland te behandelen als een normaal land.”

„Bij de Europese Raad in Nice ging het enige maanden terug om de stemverdeling in Europa. Daar zat enorm veel symboliek achter. Spanje wilde hoe dan ook tot de groep van grote landen worden gerekend. Voor Frankrijk was het moeilijk te accepteren dat Duitsland groter is en meer inwoners telt. Maar feiten laten zich niet loochenen. Het is ergens toch vreemd dat bij de stemverdeling het gewicht van een Duitser niet in elk opzicht gelijk is aan dat van andere Europeanen?”

Dr. Nikolaos van Dam (56), voor vrienden Koos, is sinds 1999 onze ambassadeur in Duitsland. In het diplomatieke circuit in Berlijn wordt hij ook wel 'de Vliegende Hollander' genoemd. Van Dam is niet het type dat op bijeenkomsten langer blijft hangen dan strikt noodzakelijk. Hij smeert de contacten die voor ons land van belang zijn. Vervolgens haast hij zich naar de volgende afspraak.

Het programma is soms zo strak, dat er geen tijd is om zich in de residentie of op de ambassade om te kleden. Dat kan een probleem zijn als er binnen een beperkt tijdsbestek moet worden voldaan aan uiteenlopende kledingvoorschriften. In zo'n situatie is het wel gebeurd dat Van Dam in de BMW met chauffeur zich op de achterbank in een ander tenue wurmd.

Op de ambassade wordt Van Dam in de wandelgangen wel aangeduid met Z.E., de afkorting die staat voor Zijne Excellentie, de aanspreektitel waar een ambassadeur recht op heeft. Op de vraag of hij prijs stelt op de officiële benaming antwoordt Van Dam de betiteling 'pure onzin' te vinden. „Ik houd niet van onnodige afstand, alhoewel ik nog al eens mensen tegenkom die mijn optreden afstandelijk vinden.”

De voormalige ambassadeur van Nederland in Irak, ten tijde van de geruchtmakende gijzeling van landgenoten door Saddam Hoessein in 1990, Egypte (1991-1996) en Turkije (1996-1999) komt bedachtzaam over. Als het over andere onderwerpen gaat dan over 'zijn' Duitsland, zegt hij telkens met nadruk, „dit is mijn me-

ning en niet die van Buitenlandse Zaken”.

Aan de vooravond van de dodenherdenking op 4 mei en de viering van bevrijdingsdag op 5 mei houdt de ambassadeur de betrekkingen tussen Nederland en Duitsland tegen het licht. Het gesprek vindt plaats in de tuin van de residentie in Berlijn. Van Dam bewoont samen met vrouw Marinka en de kinderen Emma (12) en Karel (8) een fraaie witte villa in de wijk Dahlem, op loopafstand van de woningen van bondskanselier Gerhard Schröder en bondspresident Johannes Rau.

„Wij moeten onze vooroordelen ten opzichte van het moderne Duitsland opzij zetten”, luidt de boodschap van de Nederlandse ambassadeur. „De Bondsrepubliek onderhoudt uitstekende betrekkingen met al haar bureaus, respecteert de grenzen en heeft door de eenwording de democratisering van Europa in oostelijke richting een enorme stimulans gegeven. Met alle problemen die nog moeten worden overwonnen, mogen we ons erin verheugen dat Polen en andere landen van het voormalige Oostblok straks bij de Europese familie behoren.”

Wat zou Nederland kunnen doen om het proces van normalisering in Duitsland te bespoedigen?

„Duitsland is nog altijd bezig met het proces van normalisering. Het land voert emotionele discussies over de eigen identiteit. Men vraagt zich hier af: wat is nou typisch Duits? Ook wordt er gedebatteerd over de vraag: mag en kan een Duitser er trots op zijn een Duitser te zijn? Wij kijken als nuchtere Hollanders toch wel vreemd aan tegen dit debat. In mijn optiek is het goed dat Duitsland over dit soort zaken praat, ook al levert het weinig concreets op. Maar is het niet zo, dat de discussie vanzelf zijn relevantie verliest door hem te voeren?”

„De Duitsers hebben zichzelf een politiek van terughoudendheid opgelegd. Op grond van deze naar huidige begrippen valse bescheidenheid uit de oosterburen zich nog altijd niet eerlijk als ze het idee hebben onrechtvaardig te worden behandeld. We kunnen het de Duitsers vergemakkelijken deze 'onnodige 'Selbstbeschränkung' te laten varen door het land niet anders te behandelen dan andere landen.”

dig te worden behandeld. We kunnen het de Duitsers vergemakkelijken deze 'onnodige 'Selbstbeschränkung' te laten varen door het land niet anders te behandelen dan andere landen.”

'Tijdens de Nationale Herdenking op 4 mei herdenken wij alle burgers en militairen die in het Koninkrijk der Nederlanden, of waar ook ter wereld, zijn omgekomen sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, in oorlogssituaties en bij vredesmissies', luidt de officiële tekst van de plechtigheid van komende vrijdag. Als de relatie met Duitsland niet meer afwijkt van die met andere lidstaten binnen de Europese Unie, moet dat volgens u dan gevolgen hebben voor de dodenherdenking op 4 mei?

„Ik ben de laatste die het organiseren van 'Comité 4 en 5 mei' wil voorschrijven hoe het uitnodigingsbeleid moet zijn. Het gaat in de Nieuwe Kerk in Amsterdam nadrukkelijk om een Nationale herdenking. Wel huldig ik het standpunt dat eenieder die

'Helaas zijn niet alle ambassadeurs bij Duitse dodenherdenking'

zich in Europa inzet voor democratie aanwezig zou moeten kunnen zijn op de Dam. Zeker als het gaat om jonge generaties. Het zou een volstrekt verkeerd signaal zijn in dat geval onderscheid te maken tussen Duitsers en anderen.”

Nodigen de Duitsers bij hun dodenherdenking wél diplomatieke vertegenwoordigers van de geallieerden uit?

„De Duitsers hebben een rijke herdenkingscultuur. Dat betekent dat de oosterburen ook de doden uit de Eerste en de Tweede Wereldoorlog herdenken. Het gaat daarbij niet alleen om Duitsers, maar nadrukkelijk ook om niet-Duitsers. De nationale herdenkingsdag — Volkstrauertag — vindt plaats in de Rijksdag in Berlijn, het nationale parlamentsgebouw. Er wordt gesproken door bondspresident Johannes Rau en Wolfgang Thierse, de

voorzitter van de bondsdag. Op de bijeenkomst worden ook alle slachtoffers van het nationaal-socialisme herdacht, burgers en militairen, ongeacht ras, geloof of nationaliteit. Er is geen militair ceremonieel bij aanwezig.

„Ik plaats de uitnodiging voor de Duitse dodenherdenking altijd hoog op mijn agenda. Respectabele zaken vragen om een respectvolle behandeling. Wij zouden de aanwezigheid van genodigden ook op prijs stellen, als dat bij ons aan de orde zou zijn. Ik moet helaas constateren dat niet al mijn collega-ambassadeurs dezelfde taakopvatting hebben, want velen laten verstek gaan.”

U hebt lang in het Midden-Oosten gewerkt en u bent gepromoveerd Arabist. Over het Israëliisch-Palestijns conflict heeft u in 1998 in het boek 'De vrede die niet kwam' geschreven, dat er ook na een akkoord, dat nu wel érg ver weg lijkt, nog lang haat en nijd zal bestaan tussen de volkeren aldaar. Dat leidde u af uit de relatie tussen Nederland-Duitsland. Na meer dan een halve eeuw zijn de wonden nog altijd niet geheeld. Gaat de vergelijking tussen Israël en Palestijnen enerzijds en Nederlanders en Duitsers anderzijds wel op?

„Nee, want Nederland raakte in mei 1945 zijn bezetter kwijt. Zelfs als er nu een vrede komt waarbij Israël het Palestijnse gebied behoudt waarop het in 1948 zijn staat heeft opgericht, is dat in de Arabische optiek een geformaliseerd fait accompli.”

U hebt ongeveer twintig jaar van uw diplomatieke loopbaan in het Midden-Oosten doorgebracht. De wereld daar kende u als uw broekzak. De woestijn was uw grote liefde. Met welke gevoelens kwam u in 1999 in Duitsland aan?

„Het eerste wat ik zei: 'we zijn weer thuis'. Dat gold aanvankelijk voor Bonn, maar na de verhuizing ervaar ik het in Berlijn niet anders. De Nederlandse kranten liggen in de loop van de

dag op mijn bureau. Het leven in Duitsland wijkt bovendien maar marginaal af van dat in Nederland, zeker voor iemand die de Arabische wereld gewend was. Duitsland mag zich gelukkig in een warme belangstelling verheugen van de leden van het Nederlandse kabinet en ik ben zelf ook met regelmaat in Den Haag. Dus Berlijn is écht thuis.”

„In het Midden-Oosten heb ik een prachtige en spannende tijd gehad, die helemaal in het verlengde lag van mijn studie en interesse. Als ik ergens nieuw aankwam, wist ik vaak al meer dan buitenlandse collega's die er al jaren zaten. Dat is mijn carrière enorm ten goede gekomen. Maar ik heb de knop nu wel omgedraaid. Ik lees nog wel een aantal vakbladen over dat gebied, maar Duitsland staat echt centraal. Dit land is zó groot en van regio tot regio zó anders, niet alleen qua natuur, maar vooral ook wat mensen betreft, dat het mij allemaal uitermate boeit. Duitsland is ook heel bewerkelijk. De bondsregering in Berlijn is belangrijk, maar ik hecht minstens zoveel waarde aan goede contacten met de premiers van de zestien deelstaten.”

Na de val van de Muur in 1989 en de bestuurlijke eenwording op 3 oktober 1990 werd algemeen verwacht dat Berlijn de poort naar het Oosten van Europa zou worden. In navolging van de Duitse regering zijn ook veel ambassades naar Berlijn verplaatst. Nederland is tijdelijk ondergebracht in het handelskantoor van de voormalige DDR en laat een nieuw ambassadegebouw neerzetten. De vestiging in Bonn gaat in 2003 dicht. Ik zie de voorspelde ontwikkeling van Berlijn niet. U wel?

„Berlijn is in de afgelopen tien jaar, de hoge verwachtingen ten spijt, niet de draaischijf geworden naar het oosten van Europa. De grote ondernemingen hebben nog altijd hun hoofdkantoor in het Roergebied of in Hamburg. Ik reisde onlangs met de trein vanuit

die stad naar Berlijn. Dat is twee uur en dertig minuten. Ik had het grootste deel van de reis geen ontvangst op mijn handtelefoon. Zo iets is veelzeggend. De omgeving was prachtig en ik heb veel kraanvogels en wild gezien, maar economisch ligt Berlijn nog altijd in een uithoek. Toen we Bonn als hoofdvestiging verlieten, heb ik gezegd dat de decentrale ligging van Berlijn geen belemmering voor de contacten mocht zijn. Er moet daarom vreselijk veel worden gereisd. Nederland heeft verspreid over Duitsland 21 consulaats en vertegenwoordigingen. Een rondje langs deze kantoren bedroeg vanuit Bonn 6000 kilometer. Vanuit Berlijn zijn het er tien-duizend.”

In onze ogen is Duitsland erg behoudend, terwijl de burens ons erg vooruitstrevend vinden. Om een recent voorbeeld te noemen: ik spreek hier mensen die oprecht denken dat zieke bejaarden in Nederland een spuitje krijgen, zoals we huisdieren laten inslapen. U hebt niet alleen over stervensbegeleiding veel uit te leggen, maar ook over drugs en ons gedoogbeleid in het algemeen.

„Dat valt mij honderd procent mee. De tijd van sterke afkeuring, die voorheen wel aanwezig was, is grotendeels voorbij. Er is meer begrip en daardoor de mogelijkheid tot discussie. Een gesprek is altijd het begin van de bereidheid om het standpunt van een ander te willen begrijpen. Daar staan de Duitsers tegenwoordig voor open.”

De economische banden tussen beide landen worden steeds intensiever. Van het 'Statistisch Bundesamt', het Duitse Centraal Bureau voor de Statistiek, heeft de ambassadeur voorlopige en nog niet gepubliceerde cijfers gekregen, die de zakelijke verwevenheid illustreren. De export vanuit ons land naar Duitsland is vorig jaar met 32,8 procent toegenomen. In de andere richting gingen 12 procent meer goederen over de grens dan in 1999.

'Oorlogsmisdadigers mogen hun straf'

Van Dam ziet Berlijn niet als sluitpost van zijn carrière in de diplomatieke dienst, die ruim een kwart eeuw geleden begon. „Dat zou betekenen dat ik nog een jaar of negen in Berlijn heb te gaan. Een plaatsing geldt op papier meestal voor 48 maanden. In de praktijk is het mij echter nog nooit overkomen, dat een ambtstijd vier jaar duurde.”

„Regelmatige verplaatsing is goed om mensen scherp te houden. Ik heb geen idee wat er nog voor me in het vat zit. Parijs, Washington of de Navo in Brussel?” filosofeert Van Dam hardop. „Die posten zijn nu allemaal aan het rouleren. Dat geeft me de kans er in Berlijn nog even stevig tegenaan te gaan.”

Onlangs spoorde deze krant in de deelstaat Hessen de 79-jarige ex-SS'er Dirk Hoogendam op, die in de Tweede Wereldoorlog in de provincie Drenthe joodse onderduikers verraadde, van wie een onbekend aantal is omgekomen. In 1946 ontsnapte hij, naar onlangs is gebleken naar Duitsland, en werd in 1951 bij verstek ter dood veroordeeld. Wat moet er volgens u met zo'n man gebeuren?

„We hebben het hier over de zwaarste oorlogsmisdaden. Wie zich daaraan schuldig heeft gemaakt, hoort zijn straf niet te ontlopen, hoe lang geleden de misdaden ook mogen zijn begaan. Dat zegt ons rechtsgevoel en dat is ook vastgelegd in wetten en verdragen. Zolang we er nog iets aan kunnen doen, moeten we dat volgens mij niet laten. En dan maakt het geen verschil of de daders Duitsers zijn, Nederlanders of mensen van een andere nationaliteit.”

De 'Vliegende Hollander' kijkt op zijn horloge. Hij moet snel verder. Er staat een lunch op de agenda. Met collega-ambassadeurs van de Europese Unie gaat hij een vorkje prikken met Angela Merkel, de partijvoorzitter van de christen-democratische oppositie in Berlijn.

if niet ontlopen'

adeur in Berlijn strijdt tegen vooroordelen

KOOS VAN DAM

